HİSLİ, AZİMLİ, CESUR TÜRK GENÇLİĞİ VE ATATÜRK

Bahri ATA*

Giriş

Mustafa Kemal Paşa'nın 9. Ordu Müfettişi olarak görevlendirilmesi, hem Türk milleti için hem de Atatürk olması yolunda çok önemli bir adımdır. Bu olay, Stefan Zweig'ın (1927) "*İnsanlık Tarihinde Yıldızın Parladığı Tarihsel Anlar*" olarak adlandırdığı anlardan biridir. Şayet Zweig bu coğrafyada yaşasaydı, anları tekrar gözden geçirecek, belki bu olayı da denemesine ekleyecekti.

Osmanlı dönemi askerî müfettişlikler incelenirse Mustafa Kemal Paşa'nın, umumi müfettişliğe; geçmişte olmayan, nasıl farklı bir anlam kazandırdığı daha iyi anlaşılabilir. Mustafa Kemal Paşa, bu görevi Türk İstiklâl Savaşını örgütlemek için kullandı. Atatürk döneminin gençlerinden tarihçi Faik Reşit Unat (doğ.1899) daha sonra *Tarih Vesikaları adlı* dergide görevlendirme vesikalarını yayımladı[1].

José Ortega Y Gasset'in (1923) tarihi olayların analizine getirdiği yeniliklerden biri de "Kuşak Kuramı'dır". Ortega'ya göre gerçekte neler olduğunu anlamak için öncelikle olayların hangi kuşağın başına gelmiş olduğunu araştırmak gerekir[2]. Türkiye Cumhuriyetini kuran kuşak, Atatürk'ün de mensup olduğu 1900 kuşağı'dır. İstiklâl Savaşı komutanlarının da otuzdokuzunun doğum tarihi ortalaması 1885'dir. Bu kuşak Ortega'nın 'kararlı kuşak' kavramına çok uygundur. Bu kuşağın asli karakterini temsil eden adam da Gazi Mustafa Kemal Atatürk'tür. Bu kuşak, Batı'dan gelen iki akımın etkisi altında kaldır. Bunlar; pozitivizm ve romantizmdir.

Geçmişten günümüze Atatürk ve dönemi ile ilgili zengin bir bibliyografya oluşmuştur. Bu kaynaklar arasında Atatürk'ün, gençlerle ya da 1920 ve 1930 kuşağı ile iletişimi konusunda yüzlerce anekdot vardır. Bu anekdotların toplanması ve kuşak farklılıklarına dikkat edilerek değerlendirilmesi çok mühimdir. Bu yazıda söz konusu birkaç anekdotu paylaştım. Belki bu çalışmamız vesilesiyle ilerde yapılabilecek daha kapsamlı projelere katkıda bulunmuş ve araştırmacı ruhlu bilim insanlarına bir kapı aralamış olabilirim, diye düşünüyorum.

Gazeteci Ruşen Eşref Ünaydın ve Çanakkale Savaşları

1918'de o zaman 26 yaşında genç bir gazeteci olan Ruşen Eşref Ünaydın (doğ.1892),*Yeni Mecmua* için, Anafartalar Kahramanı Mustafa Kemal Paşa ile bir mülakat yaptı. Mustafa Kemal Paşa, ona hediye ettiği fotoğrafının üzerine el yazısı ile şöyle yazıyordu:

> "Her şeye rağmen muhakkak bir nûra doğru yürümekteyiz. Bende bu imanı yaşatan kuvvet, yalnız aziz memleket ve milletim hakkındaki pâyânsız muhabbetim değil, bugünün karanlıkları, ahlâksızlıkları, şarlatanlıkları içinde, sırf vatan ve hakikat aşkıyla ziyâ serpmeğe ve aramağa çalışan bir gençlik gördüğümdür."

Bu imzalı fotoğrafın kopyasını, 1980'li yılların sonunda Ankara'da, Kızılay'da Sakarya Caddesi civarındaki bir iki dükkânın vitrininde görürdüm. Ruşen Eşref, bir gazeteci olarak tıpkı Yunus Nadi gibi Enver Paşa'nın yasaklamalarına rağmen, Mustafa Kemal'in Çanakkale Savaşları sırasındaki başarılarını basın kanalıyla kamuoyuna duyurma cesareti göstermişti. Ruşen Eşref Ünaydın, Atatürk'ün kastettiği bu cesur gençlerden biridir. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra da

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

matbuat (basın) müşaviri, Afyonkarahisar milletvekili, Cumhurbaşkanlığı genel sekreteri, büyükelçi olarak memlekete hizmet verdi.

Genç Tıbbiyeli Hikmet Boran ve Sivas Kongresi

Askeri Tıp Okulu 3. sınıf öğrencisi Hikmet Bey (doğ. 1901), Sivas Kongresine katılmış, manda meselesindeki tartışmalarda Türk gençliğini başarı ile temsil etmiştir[3]. Bu dönemde sayıları azımsanmayacak kadar fazla olan bir grup aydın Türkiye'nin bölünmekten kurtulması için Amerikan mandasını kabul etmesi gerektiği düşüncesindeydiler. Böyle düşünen delegeler, Amerikan mandasının benimsenmesi için yirmi beş kişinin imzaladığı bir muhtıra da hazırlamışlardı. Mustafa Kemal Atatürk ve kadrosu bu görüşe karşı idiler. Genç Tıbbiyeli Hikmet Bey:

> "Paşam, murahhası bulunduğum Tıbbiyeliler beni buraya istiklal davamızı başarmak yolunda katılmak üzere gönderdiler. Mandayı kabul edemem. Eğer kabul edecek olanlar varsa, bunlar her kim olursa olsun şiddetle reddeder, ret ve takbih ederiz. Farz-ı muhal, manda fikrini siz kabul ederseniz sizi de reddeder, Mustafa Kemal'i vatan kurtarıcısı değil, vatan batırıcısı olarak adlandırır ve tel'in ederiz."

dedi. Atatürk de buna karşılık:"Arkadaşlar gençliğe bakın, Türk milli bünyesindeki asil kanın ifadesine dikkat edin." [4]diyerek gençlikle iftihar ettiğini ve gençliğe güvendiğini, parolanın tek ve değişmez "Ya istiklal ya ölüm!" olduğunu belirtti. Atatürk ve Hikmet Bey arasında geçen bu diyalog Atatürk'ün gençliğe olan güveninin ne kadar yüksek olduğunu göstermektedir.

Heykeltıraş Kenan Yontunç ve Türk Sanatçıları

1926'dan sonra ülkede bir anıt-heykel faaliyeti başladığında İstanbul, Ankara, İzmir, Afyon, Konya, Adana gibi pek çok ilimize Atatürk ve Millî Mücadele'yi sembolize eden heykeller dikilmiştir. Bu anıt heykellerin önemli bir kısmı, Heinrich Krippel ve Pietro Canonica gibi yabancı heykeltıraşlara yaptırılmıştı.

1928 Eylül ayında Ankara'daki bir evlenme töreninde, Maarif Vekili Mustafa Necati (doğ.1894):

> "Paşam, heykeltıraş Pietro Canonica'ya bütün vilayetlere heykellerinizi yaptıracağız. Bir anlaşmaya varıyoruz." dedi.

Bunun üzerine genç heykeltıraş Kenan Yontunç (doğ.1904);

> "Şayet heykelleriniz yapılacaksa, onu ancak biz Türk sanatçıları duyar ve yaparız. Ancak biz bugün henüz yetişmedik. İleride yetişecekler içlerinden gelen sevgi ile sizi ebedileştireceklerdir. Misal olarak arz edeyim. Güzel sanatların bu kolu bizde yenidir. Anlaşılamamıştır. Mesela bu büyük hamaset destanını bizim ediplerimiz, şairlerimiz zayıftır diye D'Annunzio'ya mı müracaat edelim." der.

Kâzım Paşa dâhil herkes Atatürk'ün kızacağından korkarak oradan uzaklaştı. Atatürk, bunun üzerine,

> "Doğru, dedi. Çocuk doğru söylüyor, Necati Bey! Bu işi durdurun, bizimkiler yapsınlar." [5] dedi.

Gerçi bu olaydan sonra da pek çok anıt heykelin, yabancı heykeltıraşlar tarafından yapıldığı anlaşılmakla beraber, Atatürk'ün gençlere düşündüklerini cesurca söyleme fırsatı verdiği anlaşılmaktadır.

Eğitim Amacıyla Avrupa'ya Gönderilen Gençler

Atatürk, hem yabancı öğretim elemanlarını Türkiye'ye davet ederek hem de yurt dışına öğrenci gönderilmesi meselesine eğilerek, yeni bir kuşak yetiştirme işine girişti. Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1830'larda Avrupa'ya öğrenci gönderilmeye başlandı. Osmanlı bürokrasinin sağlam bir bilim ve teknoloji politikası olmadığı için bu öğrencilerin çoğundan verimli bir şekilde yararlanılamadı. Cumhuriyet Türkiyesi'nin Osmanlı Devleti Döneminde yapılan hatalardan ders aldığı söylenebilir. 1925'de 22 kişi Avrupa'ya gönderildi. Bunların 2'si Almanya'ya 20'si Fransa'ya gönderildi. 1925 ve 1945 arasında gönderilenlerden bazıları; Macit Gökberk, Orhan Burian, Pertev Naili Boratav, Bedri Rahmi Eyüpoğlu, Adnan Saygun, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Enver Ziya Karal, Ekrem Akurgal, Cahit Arf, Mustafa İnan'dır.

Kansu Şarman (2006), İş Bankası Kültür Yayınları arasında çıkan *Türk Promethe'ler* adlı kitabı ile bu gruba bir ad vermiştir. Esasen edebiyatımızda Tevfik Fikret'in ölümünden az önce yazdığı *Promete* şiiri belki de bu adlandırma da önemli olmuş olabilir. Promete üzerine bilinen ilk şiiri yazan Abdullah Cevdet, şiirini 31 Ekim 1912 (R. 18 Teşrin-i Evvel 1328) *Türk Yurdu* dergimizde yayımlamıştı. Bu şiir, Tevfik Fikret'in şiiri kadar pek bilinmez. Atatürk ilk gruba şöyle bir telgraf çekmiştir;

"Sizi birer kıvılcım olarak gönderiyorum. Volkan olup dönmelisiniz."

Dönemin Millî Eğitim Bakanı Mustafa Necati de şöyle bir telgraf çekmiştir.

> "Aziz Genç, önünde yeni ve feyizli bir ufuk açılmıştır. Seni, aziz vatanın bir çok umutlar besleyerek, ne azim ve fedakârlıklarla gönderdiğini unutma. Ona göre çalış. Yolun açık olsun. Muvaffakiyetler dilerim."

09 Ekim 2006'da kaybettiğimiz ve Almanya'da eski Anadolu uygarlıklarını çalışmış Hititolog Ord. Prof. Dr. Sedat Alp'a (doğ. 1913) bir Alman öğrenci şöyle diyor;

"Sen çok çalışıyorsun. Bu kadar çalışma. Bizi kötü gösteriyorsun."

O yıllarda Fransa'da öğrenci olan Sabri Esat Siyavuşgil de (doğ. 1907) bir arkadaşına yazdığı mektupta şöyle diyor:

> "Kalbimde çarpıntım arttı. Bu sıhhatim için fena. Bir gün ansızın öleceğim. Benim için bir şey değil, fakat Maarif Vekâleti zarar edecek. Çünkü beni çok masraf yaparak Avrupa'ya gönderdiler."

Atatürk döneminde Avrupa'ya arkeoloji öğrenimine gönderilen Ekrem Akurgal (doğ. 1911) anılarında duygularını şöyle anlatıyor:

> "Türkiye'den ayrılalı iki hafta kadar olmuştu. Schulpforta'ya geldiğim ilk akşam gymnasium'un sessiz ve karanlık atmosferi beni bir hayli sarsmıştı. Bana ayrılan oda da karanlıktı. Türkiye'nin aydınlığından sonra Kuzey Avrupa'nın karanlığı beni hüzünlendirmişti. Oturdum, doyasıya ağladım." [6]

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı Devleti'nden farklı olarak o yıllarda yurt dışındaki öğrencilerin denetlenmesi ve sorunları ile ilgilenilmesi işini de çok sıkı tuttu. Cevat Dursunoğlu, Avni Başman, Şemseddin Sirer, Kadri Yörükoğlu gibi ünlü eğitimciler öğrenci müfettişliği yaptılar.

Eğitimci Mehmet Saffet Engin ve Demokrasi Eğitimi

1919'da Amerikalı milyoner Charles Richard Crane tarafından sağlanan bursla Amerika'da okuyup, Türkiye'ye gelen ve getirdiği referans mektubuna rağmen Atatürk tarafından iltifat görmeyen gençler varken, o yıllarda (1923-1927) Columbia Üniversitesinde eğitim, psikoloji, sosyoloji ve felsefe okumuş, John Dewey'in öğrencisi olmuş eğitimci Mehmet Saffet Engin (doğ. 1900), Atatürk'ün kıymet verdiği gençlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Saffet Engin, 1920'de Amerika'da Türk Teavün Cemiyeti kâtip-i umumisi olarak '*Birlik*' gazetesini yayımladı. 1924'te Columbia Üniversitesinde öğrenci iken Amerikan Radyosu'nda Amerika'nın İstanbul Eski Büyükelçisi Henry Morgenthau ile bir açık oturuma katıldı.

1928 ve 1929'da eski Yunan trajedi yazarlarından Sofokles'ten çevirdiği bazı eserleri *Türk Yurdu* dergisinde yayımladı. Saffet Engin, bir süre Robert Kolej'de öğretmenlik yaptıktan sonra 1929'da Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü'ne İngilizce öğretmeni olarak alındı. 1931'de İçtimaiyat (Sosyoloji) öğretmeni oldu. 17 Ocak 1933'te Türk Tarih Kurumu'na üye oldu. Yine 12 Mart 1933 tarihli Gazi Mustafa Kemal Paşa imzalı kararname ile Talim ve Terbiye Kurulu üyeliğine atandı. Türk Tarih Kurumu adına Alacahöyük'te arkeolojik kazılar yaptı. 21 Ocak 1934'te Gazi Lisesi'ne Felsefe öğretmeni oldu[7]. Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan'a Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Eti ve Anadolu Medeniyetleri uzmanı olarak ders okutma isteğini bildiren 14 Temmuz 1935 tarihli bir dilekçe yazdı. 24 Temmuz 1935'te Talim ve Terbiye Kurulu üyeliğinden çekilmesi ve öğretmen olarak devam etmesi uygun görüldü.

Saffet Engin, Atatürk'ün sofrasında da bulunmuş bir eğitimci gençtir. Atatürk'ün sofrasında, güreş sporu üzerine bir bahis açılmış ve Atatürk, Saffet Engin ile güreşmişti. Güreş sonrası, Atatürk, izleyenlere:

"Türk gençleri, maddi, manevi göründüklerinden daha güçlüdürler."[8]

demişti.

Gazi Lisesi Felsefe ve Yurt Bilgisi öğretmeni Saffet Engin iken, 1936 -1937 öğretim yılı Talim Sicilli Varakası'na göre Gazi Lisesi Müdürü Necati Aksu şöyle yazıyordu: "Derslerine ve talebelerine karşı alakalı, halûk ve olgun bir arkadaştır. Talim heyetimiz arasında bulunmasını yüce bir kıymet olarak kaydederim." 1938 -1939 öğretim yılı varakasına göre yine aynı müdür, onun "Halûk, mesleğine candan bağlı, hürmet toplayan, her hususta muvaffak olmuş bir muallim" olduğunu belirtiyordu. Müfettiş Halil Vedat Fıratlı, "Tavrı ve talebesine karşı muamelesi iyi olan ve devamsızlığı bulunmayan Saffet Engin, vazifesine bağlı bir öğretmendir. Müfredat programları zamanında bitirilmiş olacaktır." ifadesini içeren Nisan 1940 tarihli müspet bir rapor yazmıştı. 1940 -1941 öğretim yılı Talim Sicilli Varakası'na göre Gazi Lisesi Müdürü Rasim Arsan'a göre Saffet Engin'in "Talebe üzerindeki otoritesi biraz zayıftır". Müfettiş Osman Horasanlı'nın onun hakkındaki 19 Şubat 1941 tarihli menfi raporundan bir yıl sonra 21 Nisan 1942'de Bakan Hasan Âli Yücel döneminde inzibat komisyonu tutanağı ile felsefe dersini müfredat programına göre okutmadığı ve 24 gün mazeretsiz olarak görevine gelmediği gibi gerekçelerle öğretmenlikten istifa etmiş sayıldı[9].

Atatürk'ün himayesinden dolayı şimşekleri üzerine çeken Saffet Engin'in, Atatürk'ün ölümünden sonra çok zor günler yaşadığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Saffet Engin, ölene kadar yazıları ile Atatürk'ün davasının sadık bir hizmetkârı oldu. Okul müdürü ve müfettiş raporlarının satır arası okumaları, esasen Saffet Engin'in sınıfında geleceğin demokratik vatandaşlarını yetiştirme gayreti içinde olduğunu göstermektedir. Yaşanan bu söz konusu olayın arkasındaki gerçek nedenlerin araştırılması ve aydınlığa kavuşturulması genç tarihçileri beklemektedir.

Atatürk'ün Gençlerle Sohbetleri

Atatürk, yurt gezilerinde özellikle gençlere hitap etmişti. Aşağıda üç ayrı konuşmasından alıntıladığımız bölümlerde de açıkça görüleceği gibi, Türk gençlerine hayat mücadelesinde ve milletimizin yükselişinde gösterdiği hedeflere giden yolda ihtiyaç duyulan tüm gücün; bilgi, azim ve cesaretine inandığı Türk gençliğinde var olduğuna duyduğu inancı vurguladığı satırlar, bizlere Atatürk'ün Türk gençliğinden beklentileri ve düşünceleri hakkında fikir vermektedir.

24 Aralık 1919'da Atatürk, Kırşehir'de gençlere şöyle hatip ediyordu;

> "..Milli varlığımız, onun kudreti, başımıza gelen ve gelecek olan bütün felaketleri yok edecek kadar kuvvetli, güvendiricidir. Sevr anlaşması ile haksız olarak yurdumuzu işgal edenlerden hakkımızı almak için uğraşacağız. Erzurum ve Sivas Kongrelerinde millet mümessilleri Misak-ı Milli esasları dâhilinde

gayelerimizi tahakkuk ettirmek için gerekli kararları aldılar. Hiçbir şeyden yılmayacağız, yokluktan sıkılmayacağız. Büyük ve asil milletimizin varlığı, kudreti mutlaka istikbali ve istiklali kurtaracaktır. Terakki yolunda medeniyet kuracağız. Mensup olduğumuz milletin tarihi dünyanın tanıdığı en büyük varlıktır."[10]

18 Mart 1923'te Atatürk, Tarsus Gençler Yurdunda gençlere yaptığı konuşmada;

"…Muhterem gençler hayat mücadeleden ibarettir. Bundan dolayı hayatta yalnız iki şey vardır: Galip olmak, mağlup olmak. Size, Türk gençliğine terk ettiğimiz ve bıraktığımız vicdani emanet, yalnız ve daima galip olmaktır ve eminim daima galip olacaksınız. (Alkışlar) Milletin yükselmesi vasıtaları ve şartları için yapılacak şeylerde, atılacak adımlarda katiyen tereddüt etmeyin. Milleti o yükseltme merhalesine götürmek için dikilecek engellere hep birlikte mani olacağız. Bunun için beyinlerinize, irfanlarınıza, malumatınıza, icap ederse bileklerinize, pazularınıza, bacaklarınıza müracaat edecek, fakat neticede mutlaka ve mutlaka o gayeye varacağız. Gerek burada ve gerek seyahat ettiğim bütün yerlerde arkadaşlarınız, hep sizler gibi hisli, azimkâr ve cesurdur…" [11]

ve 6 Mart 1930'da Antalya Türk Ocağında gençlerle ülke sorunları üzerine yaptığı söyleşide de:

"Münasebet düştükçe daima tekrar ediyorum: bütün bu dertlerin, bütün bu ihtiyaçların giderilmesi, her şeyden evvel, pek başka şartlar altında yetişmiş; bilgili, geniş düşünceli, azim, feragat ve ihtisas sahibi adam meselesidir, sonra da zaman ve imkân meselesi... ileri milletler düzeyine erişmek işini bir yılda, hatta bir kuşakta tamamlamak imkansızdır. Biz şimdi o yol üzerindeyiz; kafileyi hedefe doğru yürütmek için insan gücünün üstünde gayret ediyoruz."[12]

diyordu. Bu konuşmadan bir yıl sonra 1931'de Türk Ocağının kapatılmasından sonra 1932'de açılan Halkevleri çatısı altında gençlik hareketi devam ettirildi.

Sonuç

Atatürk ve kuşağı, kendi zorlu mücadelelerini yapmış ve bu konu da gelecek kuşaklara örnek olmuşlardır. Özellikle 1917 sonrası politikada, moda olan Faşizm ve Bolşevizm gibi akımlara karşı kendi millî reçeteleriyle gelecek kuşakları korumaya çalıştılar. Kendinden sonra gelecek kuşakları da geleceğin öngörülmeyen sorunları ile mücadele edecek şekilde donatmaya çalıştılar. Diğer yandan Atatürk, bu dönemde kendinden yaşlı ve genç kuşaklar arasında bir tür arabulucu rolü de oynadı. Atatürk'ün bu rolü, başka bir çalışmamızda detaylı olarak ele alınacaktır.

Dönemin genç sanatçılarından Münir Hayri Egeli'nin (doğ.1903) kaleminden Atatürk'ün en takdir ettiği liderlerden birinin Fatih Sultan Mehmed olduğunu öğreniyoruz. Atatürk'ün kendine sorduğu; "Fatih, benim karşısında kaldığım meseleleri nasıl hallerdi?" [13] sorusu tarih bilincinde bulunduğu zirveyi göstermektedir.

"Ecdat bizim yerimizde olsalardı, ne yaparlardı?" gerçek manada tarih okumuş ve analiz etmiş bir kuşağın sorması gereken önemli sorulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dipnotlar ve Kaynaklar

[1] Faik Reşit Unat (1943) "Mustafa Kemal Paşa'ya Dokuzuncu Ordu Kıtaatı Müfettişi Sıfatıyla Verilen Vazife ve Salâhiyetlere Dair Bazı Vesikalar", *Tarih Vesikaları*, II/12, s. 401-409

[2] Bahri Ata (Ed.) (2018) *Avrupa'nın Öğretmeni José Ortega y Gasset: Peyzaj Pedagojisi'nden Geleceğin Eğitimi'ne*, Ankara Pegem Akademi, s. 176-180.

[3] Mehmet Alpargu (2002) "Sivas Kongresi'nden Bir Portre: Tıbbiye Temsilcisi Hikmet Bey", *Sivas Kongresi I. Uluslararası Sempozyumu* (2-4 Eylül), Sivas, s.61.

[4] Mehmet Alpargu, agm. s. 65.

[5] Ahmet Bekir Palazoğlu, *(*2004) *Atatürk kimdir? Atatürk'ün kişiliği*, Ankara: Babil Yayın Dağıtım, s.227-228.

[6] Doğan Hızlan (2002) "Sevgili Eşime Vasiyetimdir." *Hürriyet,* 3 *Kasım.*

[7] Gazi Lisesi tarihi için bkz. Mehmet Sarıoğlu *(2017) Ankara Gazi Lisesi 1932*, Ankara: Ankara Kulübü Derneği Yayınları.

[8] Arın Engin (M. Saffet Engin) (1953) *Atatürkçülük ve Moskofluk-Türklük Savaşları*, 2. Basım, İstanbul, s.X.

[9] Mehmet Saffet Engin'in *MEB Özlük Dosyası*

[10] Kırşehir Belediyesi, http://www.kirsehir.bel.tr/Haber-59-Ulu_Onder_Ataturkun_Krehire_Geliinin_93_Yln_Kutluyoruz (ET: 16.10.2018)

[11] *Atatürk'ün Bütün Eserleri (*2005) İstanbul: Kaynak Yayınları, cilt 15, s. 229.

[12] Mehmet Önder (1975) *Atatürk'ün Yurt Gezileri*, İstanbul: Türkiye İş Bankası, s.56-57.

[13] Münir Hayri Egeli (1954) *Atatürk'ün Bilinmeyen Hâtıraları,* İstanbul:Yenilik Basımevi, s. 58-59.